

Zbornik radova *Od narativa do narativnosti*

Povodom obeležavanja pedest godina naratoloških proučavanja Centar za naratološke studije Univerziteta u Nišu oformio je tematski zbornik radova pod naslovom *Od narativa do narativnosti*. Urednice zbornika su: prof. dr Snežana Milosavljević Milić, upravnica Centra, doc. dr Jelena Jovanović i Mirjana Bojanić Ćirković. Bitno je istaći da uređivački odbor čine eminentni stručnjaci iz oblasti naratoloških proučavanja, i to kako u nacionalnom tako i u svetskom okviru: prof. dr Dušan Ivanić (Beograd), prof. dr Jovan Delić (Beograd), prof. dr Sanja Macura (Banjaluka), prof. dr Maria Rita Leto (Peskara), prof. dr Tanja Popović (Beograd), prof. dr Dušan Marinković (Zagreb), prof. dr Marie-Laura Ryan (Kolorado), prof. dr Volf Smid (Hamburg), prof. dr Beata Thomka (Pečuj), prof. dr Ljiljana Banjanin (Torino).

Zbornik donosi radove domaćih i stranih autora koji primenom ili kroz polemiku sa (pojedininim) naratološkim usmerenjima prikazuju put i promene koje je naratologija doživela u svojim prvih pedeset godina, tj. transformaciju od narativa do narativnosti. U tom smislu, u potpunosti je ispunjen cilj urednica jer ovaj zbornik predstavlja značajan pregled svega onoga što se u naratologiji dešavalo u proteklih pola veka. O tome svedoči i činjenica da su ovde zastupljeni radovi istraživača sa univerziteta u Engleskoj, Nemačkoj, Rusiji, Izraelu, Srbiji itd, odnosno da su radovi pisani na engleskom, nemačkom, ruskom i srpskom jeziku.

S obzirom na preovlađujuća interesovanja, sve radove možemo svrstati u tri grupe: polemički, teorijski i aplikativni. Kao polemičke izdvajaju se studije Adrijane Marčetić („Postklasična naratologija: Koliko je prirodna prirodna naratologija”) i Bojana Blagojevića („The Narratosceptic's Argument – The Schechtman – Strawson Debate Revisited”). Marčetićeva kritički sagledava odnos klasične (formalističke i strukturalističke) i postklasične naratologije, navodeći da je za prvu karakteristično to što počiva na binarnoj opoziciji fabula/siže (priča/diskurs), odnosno interdisciplinarna je, dok se druga temelji na ideologiji i/ili političkim praksama, tj. transmedijalna je. Autorka vrši sintezu gotovo svih relevantnih klasičnih naratoloških teorija, posebno se zadržavajući na prikazu knjige Monike Fludernik *Towards a 'Natural' Narratology* kao ilustraciji postklasičnih naratoloških tendencija, bilo u pozitivnom, bilo u negativnom smislu.

Bojan Blagojević razmatra jedan od centralnih problema naratologije – koncept sopstva (identiteta). U tom smislu izdvajaju se i sagledavaju poslednjih godina veoma uticajne teorije Marya Schechtman i Galen Strawson. Autor pokazuje da je Strawsonova kritika narativnog sopstva oblikovala narativni pristup Schechtmanove. Blagojević naročito naglašava činjenicu da je pojam „ličnost” izrazito heterogen, da se neretko određuje na osnovu suprotstavljenih kriterijuma, te da se ne može odvojiti od „društvene i kulturne infrastrukture”.

Teorijski radovi zbornika donose veoma bitne preglede, doprinose i iskorake u okviru i van okvira postojećih teorija. Monika Fludernik u svom radu „Narrativity And Narratology In The Late Twentieth Century” daje sistematizovan pregled naratoloških teorija s kraja dvadesetog veka, posebno se baveći pojmom narativnosti. Autorka ističe značaj Štancelovih poimanja i njegovog uticaja na njen rad.

Beáta Thomka se u studiji „Grundbegriffe der Narratologie: Narrator, Autor und Narrative Identität” bavi problemom naratora, naratera, autora i njihovih identiteta kao elementarnih obeležja narativnog, i to ne samo kao imanentnim kategorijama teksta, već i

kao istorijskim i biografskim fenomenima. Ove složene odnose ona razmatra na primerima Montenja, Paskala, Flobera, Prusta, Borhesa, Eka. Autorka obrazlaže i pojam ko-autora kao instancu koja je odlučujuća za postmodernističke autore. Analiziraju se i teorije o autoru/naratoru, od ruskih formalista do poststrukturalista. Kao posebno značajno izdvaja se Ženetovo razmišljanje o metalepsi autora. U pogledu narativnog (samo)identiteta Thomka polazi od filozofskih koncepta vremena i odnosa stvarnosti i fikcije i, posebno, identiteta, tj. bavi se ontologijom ovih fenomena.

Problem narativnog identiteta određuje i rad Zuzane Foniokove i Jana Tlustýa, „Narrative Identity”. Osnovno polazište autorki je u hermenautici i teoriji Pola Rikera. Ipak, ova stanovišta obogaćena su i kognitivnonaratološkim uvidima Jeromea Brunera, Dana McAdamsa i onim sociolingvističkim (Charlotte Linde). Foniokova i Tlustýeva iz ove perspective rasvetljavaju relacije narativnih identiteta i narativnih konceptata pripovednog i ispropevanog ja.

Onološko usmerenje karakteristično je i za rad Davida Stromberga „Narrative In The World: A Return To Phenomenology”. Autor uvodi pojam intencionalnog autora, u smislu da su njegove namere ontološke prirode, vezane kako za odnos prema svetu tako i za nameravano, svesno uobličavanje iskaza. Ostvareni tekst je imanentni tekst i čitaoci ga razumeju na svoje načine, nevezano samo za autorove namere. Kao što je pisanje svesni intencionalni čin i čitanje je to isto – intencionalno. Zanimljivo je da Stromberg naglašava kako i autor i čitalac stvaraju svoje naratore. Ipak, oni nisu totalno suprotstavljeni, postoji intersubjektivni narator u kome se svesti autora i čitaoca sreću i to sretanje svesti nije ništa drugo do književna komunikacija. Zbog toga su čitalac i autor dijalektički povezani.

Peter Hühn („Narration In Lyric Poetry”) ističe mogućnost narativne analize lirske pesme. Autor polazi od stanovišta da je narativno univerzalno sredstvo pomoću kojeg čovek pridaje smisao iskustvenom, svetu koji ga okružuje i samome sebe, te da ga je zbog toga moguće koristiti i u analizi lirske pesme. Iako se u lirskoj pesmi narativnost ne javlja kao predeterminisani „diskursni tip”, lirika ipak podrazumeva narativnost u procesu konceptualizacije svog smisla.

Snežana Milić Milosavljević („Negations as a way of virtualization of a story world”) donosi novi uvid u negacije kao vidove virtuelizacije sveta priče. Autorka posvećuje pažnju negacijama koje se tiču događaja, likova i stvari koje su prisutne u svetu priče u virtuelnoj formi. U tom smislu, polazište je u teoriji mogućih svetova kao i kognitivnonaratološkim konceptima sveta priče, odnosno u teoriji konceptualnog sažimanja. Ali, Milosavljević Milić ne propušta da ukaže i na one koncepte, od Platona do navedenih teorija, koji su značajno uticali na stvaranje pojma o značaju virtuelnih narativa.

Валерий Тюпа („Рецептивный аспект рассказывания: нарративная интрига”) raspravlja o narativu iz perspektive recipijenta, i to naročito s obzirom na zaplet jer je on od posebnog interesa za čitaoca – adresacija narativa. Autorka izdvaja 3 tipa zapelta: ciklični, liminalni, peripetijski i ilustruje ih na pririma *Rata i mira*, *Majstora i Margarite* i *Božića* (Nabokov).

Posebno je značajan rad Zoi Tsiviltidou, „Digital Storytelling In The Museum: The Student As Author Of The Inquiry-Based Learning Experience” koji nudi teorijske ali i metodičke osnove za učenje i razumevanja eksponata („priča”) u muzeju posredstvom digitalnog pripovedanja. Naime, autorka smatra da je narativ sredstvo pomoću koga ljudi iz sadašnjosti razumevaju muzejske eksponate kao priče o ljudima i kulturi prošlih vremena. Nekadašnji vodiči danas su zamenjeni digitalnim „pomagalima”, ali priča je i dalje ostala u njihovoj osnovi. Otuda Tsiviltidouova zastupa tezu o neophodnosti samostalnog

istraživačkog rada studenata (prevashodno putem interneta) radi pripremanja kako za razumevanje tako i za postavljanje pitanja apropos „muzejskih priča”.

Sličnim problemom narativnosti kao oblika pamćenja, ali iz žanrovske perspektive, bave se Iskra Tasevska i Hadji Boshkova (Genre Criticism, Narrativity and Memory Strategies). Autorke posmatraju žanrovske transformacije u pogledu modifikacija njihove narativnosti. Dat je dijahronijski pregled značajnih žanrovskih teorija, ali, utisak je, da nije ponuđen i odgovor na pitanje kako su sve te promene, u teoriji i praksi, povezane sa promenama strategija pamćenja.

Emma Hutson u svom radu „Trans Narratives: The application of trans theory to trans authored narratives” pomera granice kvir istraživanja zalažući se za posebno izdvajanje transrodnih autora i njihovih ostvarenja. Po autorki, osnova takvih proučavanja trebalo bi da bude transteorija, koja bi narative ove vrste proučavala s obzirom na prikazane (biografske) promene u medicinskom, društvenom i kulturološkom smislu.

Na kraju odeljka koji se tiče teorijskih radova treba napomenuti i studiju Aleksandra Pejčiča „Figure dramskog zapleta” koja analizira moduse transformisanja dubinske u površinsku strukturu klasične dramske forme. Autor definiše figure (regulatore) zapleta: subjekat, korektor, intriganta i režisera. Obraduju se sve figure, ali se najviše pažnje poklanja subjektu. „Stožerna pozicija figure subjekta zapleta može se sažeti na sledeći način: želja > namera > (planska, iznuđena) radnja > prepreke > izvršen/neizvršen čin, ostvaren/neostvaren > cilj”. Dubinska struktura (zaplet) transformiše se u površinsku tako što se aktanti: pošiljalac, pomoćnik i protivnik raspoređuju na figure korektora, režisera, intriganta, a aktant subjekat na figuru subjekat, ali ukoliko je zaplet složen, neretko aktanti protivnici ili pomoćnici zaposedaju figuru subjekta.

Segment onih radova koje se bave primenom pojedinih naratoloških metodologija prevashodno radi proučavanja konkretnog korpusa započeli bismo radom Dragane Vukićević „Ljubav u lakunama (lezbijski motivi u srpskoj prozi u 19. veku i početkom 20. veka)”. U pitanju je pionirska studija koja prevazilazi okvire kvir istraživanja, s obzirom na to da se ne bavi samo lezbejskim temama, već i problemima žene, tela i erosa u književnosti pomenutog perioda. Sem erotologije, Vukićevićeva se koristi i kriptogramima erotskog diskursa ističući mehanizme pristojnog govora o „nepristojnim”, prećutkivanim temama. Time autorka na jedan sasvim nov način iščitava klasike srpske književnosti uspevajući da ne podleagne uticajima „ideološke” interpretacije.

Ista, značajna, nova iščitavanja tradicije susreću se i u radu Jelene Jovanović „Od pojedinca do kolektiva i nazad (fokalizacija u romanu *Nečista krv* Borisava Stankovića)”. Odabравši jedan od najintrigantnijih problema naratologije – fokalizaciju – autorka pokazuje, na primeru romana Bore Stankovića *Nečista krv*, na koji način dolazi do pomeranja od realističkog ka modernističkom modelu pripovedanja: „U Stankovićevoj *Nečistoj krvi* autor gubi predašnju moć i autoritet, a lik više nije predstavnik sveta *drugih* već gradi vlastiti univerzum.”

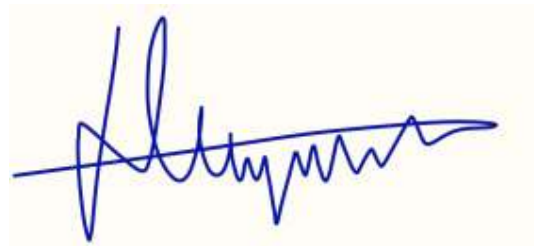
Mirjana Bojanić Ćirković („Problem multiplikacije implicitnih autora u kontekstu Pavićevih romana”) razmatra problem umnoženih implicitnih autora u okviru Pavićevih romana. Autorka pokazuje da su oni usled nelinearnosti, problema postojanja zapleta, hipertekstualnog oblika, prisustva priča-hodilica, pokušaja *round-robin* forme i, uopšte, nekoherentnosti, koju je kritika često isticala, višestruko inspirativnim za istraživanje multiplikacije implicitnih autora i osvetljavanje novih, do sada neistraženih rukavaca ovog koncepta.

Petra Pešić se bavi, u istoimenom radu, transfiktionalnim identitetima književnih likova u romanu *Knez Miškin u Belom Valjevu* Radovana Belog Markovića. Ona navodi različite teorijske pristupe i suprotstavljanje transsvetovnih identiteta „teoriji parnjaka“. Posebno se razmatraju nestvarne jedinice koje je stvorio sam pisac, istorijski parnjaci ili stvarnosne varijante, surogati ili intertekstualne verzije i intratekstualne verzije likova.

Tommy Sandberg („An Evaluation Of The Voice Concept(S) In Theories Of Literary Fiction: Suggestions By Patron, Walsh, And Genette“) razmatra pojam glasa u naratološkoj teoriji i kao ilustraciju svojih stavova koristi analizu priče „The Loves of Lady Purple“ Angele Carter, koju je i sam Ženet analizirao. Sandberg navodi da teorije o narativnom glasu (Volša, Patronove i Ženeta), daju, makar delimično, rezultate po pitanjima ideologije, ali i da sve ostaju nedorečene u pogledu stila.

Posebno treba istaći rad Konstantina Baršta „Етапы развития повествовательной системы Достоевского: от юношеской переписки с братом Михаилом Михайловичем – к «Дневнику писателя»“. Autor, na korpusu celokupnih dela Dostojevskog, posmatra na koji način i u kom pogledu je dolazilo do transformacije narativa ovog ruskog klasika, počevši sa onima koji se susreću u njegovim pismima bratu (1838–1845), preko „Dnevnika pisca“ do čuvenih romana. Baršt ističe da je potraga Dostojevskog za idealnim narativnim sistemom, tj. pripovedačem prešla put od razdvojenog subjekta naracije ka razdvojenom objektu naracije. Potraga je obrazložena u 12 tačaka, što predstavlja izuzetan doprinos proučavanju narativa Dostojevskog.

Imajući u vidu doprinose koji radovi ovog zbornika nose, u pogledu teorijskih promišljanja, sinteza, novog iščitavanja klasika, novih metodologija, smatram da će zbornik *Od narativa do narativnosti* predstavljati izuzetno značajnu naučnu publikaciju, i to ne samo u nacionalnom i regionalnim okvirima.

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'H. Baršt', written on a light yellow background.